

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/227481,Zginely-by-zyc-mogli-inni.html>
26.02.2026, 23:24

Zginęły, by żyć mogli inni

1 sierpnia 1943 roku w Nowogródku Niemcy rozstrzelali 11 siostr ze Zgromadzenia Najświętszej Rodziny z Nazaretu. Siostry zgłosiły się na gestapo, ofiarując swe życie za 120 osób, aresztowanych i przeznaczonych do egzekucji. Ich śmierć stała się symbolem martyrologii Kościoła katolickiego podczas II wojny światowej.

[Martyrologia](#)

01.08

Śmierć 11 nazaretanek z Nowogródka w wizji malarskiej Adama Styki, 1948 r.

Dom Zgromadzenia Najświętszej Rodziny z Nazaretu pw. Chrystusa Króla istniał w Nowogródku od 4 września 1929 r. O sprowadzenie nazaretanek do stolicy województwa zabiegał ks. bp Zygmunt Łoziński. Siostry bardzo szybko zyskały życzliwość mieszkańców, a ich obecność w stolicy województwa stała się trwałym elementem życia Nowogródka w kolejnej dekadzie jego dziejów. Posługiwały w miejscowym szpitalu, zorganizowały internat dla młodzieży szkolnej, prowadziły różne kursy praktycznych umiejętności (roboty ręczne itp.). Wreszcie otworzyły własną szkołę. Uczyli się w niej zgodnie Polacy, miejscowi Białorusini, Tatarzy i potomkowie białych rosyjskich emigrantów.

Siostry nazaretanki zdołały przetrwać szykany i represje w latach pierwszej okupacji sowieckiej, przetrwały też „Polenaktion”. Stan zagrożenia jednak stale narastał. Nowogródek miał już za sobą pierwszą falę aresztowań i egzekucji, które wydatnie zmniejszyły liczbę przedstawicieli polskich warstw oświeconych i w ogóle Polaków w tym grodzie, i tak już straszliwie przetrzebionych represjami sowieckimi. Cieszące się miłością mieszkańców, zakonnice coraz bardziej zwracały

uwagę władz okupacyjnych, a zwłaszcza białoruskich kolaborantów. Miały świadomość zagrożenia. Gdy miejscowe władze okupacyjne znów wzięły grupę 120 zakładników, jedna z nich – s. Stella – w rozmowie z ks. kapłanem Aleksandrem Zienkiewiczem powiedziała:

– Mój Boże, jeśli potrzebna jest ofiara z życia, niech raczej nas rozstrzelają, aniżeli tych, którzy mają rodziny: modlimy się nawet o to.

I nie były to czcze słowa. Co prawda nowogrodzki komisarz okręgowy Traube, zniecierpliwiony, że aresztowania na jego terenie prowadzi przysłana z Baranowicz ekipa gestapo bez jego wiedzy i akceptacji, zwolnił część więźniów, jednak na kolejnej liście zakładników znalazł się ks. Zienkiewicz. Siostry modliły się żarliwie o ocalenie niewinnych. Właśnie w tych okolicznościach padło „drugie słowo ofiary”. Zapamiętano, że s. Stella powiedziała wówczas:

– Boże, mój Boże, ksiądz kapłan jest o wiele potrzebniejszy na tym świecie niż my, toteż modlimy się teraz o to, aby Bóg raczej nas zabrał niż księdza, jeśli jest potrzebna ofiara.

Ksiądz Zienkiewicz był wówczas jedynym kapłanem katolickim w całym mieście...

W sobotę 31 lipca 1943 r. siostry otrzymały polecenie, by wraz z przełożoną stawily się w siedzibie okupacyjnych władz administracyjnych w Nowogrodzku. Dwie spośród nich znały język niemiecki, lecz tłumaczenie na nic się zdało. Wywieziono je do lasu i kazano wykopać dół. Jednak ruch w pobliskich chutorach był jeszcze za duży i odwieziono je do Nowogrodzka. Ostatnią noc spędziły na modlitwie. W niedzielę 1 sierpnia 1943 r. około godz. 4.00 nad ranem zawieziono siostry na miejsce kaźni w pobliżu leśniczówki Batorówka, 5 km od miasta. Zostały wówczas rozstrzelane siostry:

- Stella (Adela Mardosewicz),
- Imelda (Jadwiga Żak),
- Kanizja (Eugenia Mackiewicz),
- Rajmunda (Anna Kukołowicz),
- Daniela (Eleonora Jóźwik),
- Kanuta (Józefa Chrobot),
- Sergia (Julia Rapiej),
- Gwidona (Helena Cierpka),
- Felicjta (Paulina Borowik),
- Heliodora (Leokadia Matuszewska),
- Boromea (Weronika Narmontowicz).

Ludzie związani z nazaretankami odnaleźli ich mogiłę. 19 marca 1945 r. zostały po ekshumacji uroczystie pochowane koło fary nowogrodzkiej. 5 marca 2000 r. męczenniczki z Nowogrodzka zostały wyniesione na ołtarze przez Jana Pawła II.

Polecamy:

- [Kazimierz Krajewski: Męczennicy ziemi nowogrodzkiej](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Martyrologia

Artykuł